

درویش احمدی
دین عالی
جاده سند

مشی خوارم

مہمنتِ قلم

صفر ۱۳۲۷

دین، فلسفہ، ادبیات، حقوق و علوم دن باحت هفتہ لاق رسالہ در

مؤسسی : ابوالعلا زین العابدین - ح. اشرف ادیب

در سعادت ده نسخه می ۰۰ پاره ده

قیرلئدن مقوا بورو ابله کوندو بیلرسه سنوی
۲۰ فروش فضلہ آلنیر

در سعادت ده بوستہ ابله کوندو بیلرسه ولایات بدی اخداوندو ره

تاریخ تأسیسی :
۱۱ نوز ۱۳۲۴

سنہ اکی	الق آبانی
۶۰	۳۰
۸۰	۴۰
۸۰	۴۰

در سعادت ده
ولاپاندہ
ملک اجنیہ ده

ایکنجی جلد

۱۸ صفحہ ۱۳۲۷ پنجشنبہ ۲۶ شباط ۱۳۲۴

عدد : ۲۹

دوشونیور می؟.. مطبوعات عثمانیه می؟ تین و تیز ایدنلری انجق شخصیات ایچون آغز اچارلردى. حقوق امتی محافظه یالدیزیله بومظالمدن شکایت ایچون آکلاشیلان خليل حماده پاشانک منحل اولان او قاف نظارتہ تینی بکلیورلردى.

ایشته مطبوعات مصريیه هفتەلدنبىرى کال تأثر و تأسف ایله اشغال ایدن حکومت محلیه يه، مصر قاضي لغنه، مقام معلای خلاقته، مجلس مبعوثانز ریاسته استمداد کونه ياغدیریلان تلغرافلربادی اولان، حتی روسييده کى دين قرداشلىزمىك باکوده، اورنبورغىه نشرايىلدىكلىرى غز تەلرده بىلە بر قاج صحیفه تأثر بولان شو حادىه مؤلمه دارالخلافه مطبوعاتىندە، نە حکمەتىر، بىر عکس صدا برا قەمادى. بوبابدەکى نشریات بر قاج كۈچك فقره ایله قارشى ياقەدە منتشر غز تەلردى. مترجم بىر ايکى سطرلەق حوادث و شهرمندە عربجه انتشار ایدن بعض غز تەلرک سر زىشلىرنىن عبارت قالدى.

حالوکە بو اھانت افكار عمومیه اسلامیه يه پك كران كلىور. ازھر فاجعه سىدن طولايى بوكون علم اسلامىتىك ياس و تأثر شىدید ایچىنە بولندىنى طرف طرف آنان مطبوعات اسلامیه محتوياتىندە مستبان او ليور.

مجلسمز اعضاسىندە بىر ذاتك هە طرفدن تقيع اولان شو حرکت مەھىئانیه يه آلت اولمىسىندە و بىخپیص شو چىركىن حادىه مدرسه نك تركلەر خصوص قىمندە اجرا ايدمىسىندە و تابعىت اجنبيي حائز طلبەنڭ بو اعتسافدن و قايسى امرنەتكى اعتنا و دقتىك مەطوفى اولان فىرك تضمن ايدىنيكى معنای حقارىدىن طولايى عزت نفس و حىئىت ملى جرىيەدار بولنیور.

عثمانلى تابعىتىدە بولنلرک هېرىرە مەحکوم استخفاف اولىسنه قانون اساسىمۇك اعلانى بىر نهادت ويرە جىكى و شائبه حقارتى ايمى ايدە جىك هە حال و حرکتى حکومەتمىزك نظر امعاندىن دور بولن سىرىمەرقاك او زاق بىر مەلەتكى اك فقير بىر عثمانلىنىك بىلە حقوقنىك محترم طوتلىمىنى تائين ايدە جىك تدابىرى اتخاذ ايلە جىكى اميد ايدىيوردى. حالوکە احوال حاضرەيى كوردىكە ذات و حقارتك بىزدىن آيرلىاز بىر عرض مىتىق اولدىغى، نە دور استبداددە و نە دور حریتىدە اسلاملىرى ایچون مرجع اشتىكا بولنادىغىنى آكلايورز.. والى الله المشتكى...

أحكام اسلامیه و اجتہاد

سارقك اللى كىمك دە كرك كندىسىنە، كرك مال مسروق و مسروق منه عائد و كييفيت ادعا ايلە شەhadتە دائر بىك چوق شرائط ايلە مشروطى بىشرا ئائطك ثبوت و تحقیقى نادرأ واقع اولقەه برابر تعین و اعتبارى اجتہاده تابع اولدىغىدن تكرر و اعتياد كى دها بعض شرطىزدە علاوه او لوئىق مىكىندر. نصل كە سریع التغير ما كولات قىلندىن اولان شىلزدە حد نصابە بالغ اولىسەدە امام ابو حنيفة حضرتلىرى قطمه قائل او ليور.

بو ذات كىم اولە بىلوردى؟ حکومت محلیه بونى بولقىدە مشکلات چىكمىدى، زира يانلىزىنە مصر او قاف مدیرىتىلە اشتغال ايدىكى حالىه عثمانلى مجلس عمومىسىنگ محترم بىر عضوى او بىق صفتى دىخى محافظه اىتكىدە اولان بىر ذات واردى كە شو صفتەر احتماله قارشى تعقیبات قانونىيە يە مانع اولىسە بىلە اشكال ايدە بىلوردى. باخوص مدرسه امورىنىڭ او قافە اولان جەت تعلقى بو يولە الله چىمز فرستىلەندى؛ فقط ...

اوت، يالكىز بىر نقطە حکومتە مظلوم كورىيۇردى. عجبا خليل حماده پاشا وطنىندىن مشھودى اولان آثار توجه و محبتە قارشى او وطنك كىزىدە اولادى عليهنە آلت شر اولىنى قبول ايدە جىكمىدى؟ پاشايىه تكلىف واقع اولدىنىنى صىرەتلەدە شېرە يوقكە هې جىتلىي وجدانلىر دىخى بوسئۇلى تىكار اىتمىش و «عثمانلى اعيانى انجق استبدادە قارشى اثر شىت كىستىر» جواب وجدانىسىلە مطمئن الخاطر اولىشدى. حالوکە وقوعات مع التأسف بويلە ظھور ايدى. پاشماز جامع الازهره كىتىدى، او زىرلەندە كىمسەنگ حق ولايى قىلاماش اولان وسن بلوغ ورشدى فرسخ چىمش بولنان صاچلىي صقالىي محترم طلبە علومك فلقە يە قوللىمىسى امر ايدى.

زواللى طلبە... بىر آدمك سفەدن طولايى بىلە جىرينى حقوق بشريتە تعرىض عد ايدرەك قبول ايميان امام اعظمك اجتھادات عادله، مۇشكافانەسندەن او كىنندىكلىرى نلسەنە حقوقىه ايلە بومعاملە نە غرىب تصاد تشكىل ايدىيوردى. قوجە متىدىنلار! يكى منجى عصرە انسانىتى نصل تعزىز ايدىيورلىرى.

خلاصە بىر وقە هائىلەدە پك چوق حملە، قرآن و ضمیت بشتىيە مشروحە ايلە ضرب و تحقیر اولىنى. بىچارەلرک قوپاردىنى و اوپىلارى استمداد و استغاثە يە انجق نظرە جرى و جسۇر يرادلىش بعض غىرتلى آرقىداشلىرىنى بىشقە اجابت ايدن اولىدى. بولنلرک حرکات مذبوحانە قىيلندىن اولان معاونتلىرى ايسە متعرضلىك غىظو وحدتى دەزا زىدە تېرىج اىتمىش و افعالات نفسانىيەلرلى بى دفعەدە جامع شىرىفە هەتك حرمتى جەپتە او نلىرى سوق ايلمىشدى.

قوءە عسکریەنگ حمایيەسى آلتىن كىرمىش اولان متعرضلىك آرتق صفت تابعىتى مامون الفائىلە اولان طلبەنگ كافىسىنە بىر جزاي خود سرائىي تطبقىدە بىس كورمىدىلە، زира بىخوصىدە پاشا واعوانى كندىلەرنى لايىشلەدە بىس كورمىدىلە. طوغى يَا! بىچارەلرک حقوقنى بولنلەرنى لايىشلەدە بىس كورمىدىلە. مصىز حکومت محلیسىمى؟ پاشا جرا آتى او نلىزە اضافە ئاپسۇردى.. مدعى عمومىلەك مقامىمى؟ افسوس او مقامى وظيفە باشندە كورە يىلمك ایچون بىر «دانشواى» حادىسى لازمىدى. مقام معلای خلاقتى؟ اسلاملىرى تعلق ايدن مسائلەكى و ضمیت ساكتانەسى آرتق آكلاشىلما مىشى ايدى؟.. عثمانلى مجلس عمومىسى؟ متعرض او مجلس اعضاسىندە دىلى ايدى؟ نە حاجت وقۇھ تحدث ايدەلى بىقدە زمان اولدىغى حالىه مجلس مىنتزىم عاز اولان بى جىركىتىن تېرى جەپتى

چونکه سهام ورثه شرعاً تقدير او لمنش بر اصل لا يتغير در . صرتزقه نفقاني ، معيشت عمال ايته قانونه تابعدر .

حکم قانونينك مشروععيتى ، لزوم مرجعى ايجاباً وسلباً بر طاقم شرائط ايله مقيددر . شرائط ايجابيسي: حقوق بابنده عدل ومساوائي کوزنك واربابي طرفين بالاس تشاره تأسيس ايدلک ، جاب مصالح ودرء مفاسد قاعدة حكمانه منه مراجعته بولحق كي . شرائط سليمه ده: تحريم حلال وتحليل حرامى متضمن اولماقم ، واضح قانون کندى نفسي ومنسوب اولديني قوم وقبيله يي سائر لدن تميز ايتمك وشخضاً ويابوعاً ظلم وغدره توسل ايدلهمك كي شيلدر .

شو ايضاً حائزه تبين ايدبوريه شارعك مساعد بولندىني قانون ايله حکم ايتك مغایر ديانات اولمادقدن باشقه بعضاً وظائف شرعى جمله سندن معدود اولور . واقعاً نظر سطحي وتوهم دائرة سندن قالانلر ك « ومن لم يحكم بما نزل الله فاؤلئك هم الظالمون » نظم جليلي ايله بوجهاهه قارشى اعتراضه ياتدكارى ايشيدلکده در . چونکه بوندر ظن ايدبوريه لرکه « ما نزل الله » ايله حکم قرآن کريمك محتوى اولديني احكام صريحة ايله حکمدين عبارتدر . حابوکه حکم مشروعك بوكا انحصرى ادعى اولندقده بي نهايه وقايىع بشريه حکمسز بر اقامق لازم كاير . ديمك حقیقت حال بوضاهر پرست بي مغزانك توهم ايدلكارى مرکزده دکلدر .

خارجنه چيقانلر ك بلاشبشه ظالم عد او لمنلر ايچب ايدن « حکم بما نزل الله » عدالت ايله حکمدر . اوت ! جناب حلق ازال وامر ببورديني حکم « اذا حکتم بين الناس ان تحکموا بالعدل » نص عاليسي شهادتيله هرنه صورتله اولورسه او لسوون محافظه عدل وحقانيتدر . « هو الذى انزل عليك الكتاب بالحق وال Mizan » نظم جليلي ده بوجهاهه ناطقدر . چونکه جناب باري عزشانه ، الى يوم القيام حدث اوله حلق وقائع خصوصيه عددنجه آيات قرأنيه ازال ايدوب ده بونرله حکم ايده جكسکز ببورمامشدر . بلکه - مقاله سالفه من ده ايمان اولونان - قواعد اساسيه ايله بر طاقم احكام وقضيه دن عبارت برميزان صحيح عنایت قلمش اولوب بوسايده علماء من بوقون حوات جاريده اقامه معدلت احكامني تأسيسه موافق اولمشادر .

كتاب الله ده وارد وسنت نبویه ايله ثابت او لان هر حکم شرعى عين حق ومحض عدل اولديني شبهه كوتورمن . فقهاء مذاهبك استبساط ايدلكارى احكام اجتهدت به بعض صرتبه اختلافات وقوع بولمشدر . بو اختلافلر ك منشائى عريض وعميق تدقیق او لونه رق دفع وا زالهسى چاره منه باقق ، بوقون احكام معاملاتي مصالح عصره كوره تعین وترجیح ايتك علمای اسلامك الا زياده همت وایفاسته غیرت ايچلری ايجاب ايدن بروظيفه عاليه در . زيرا وحدت اسلاميه و تامين استقبال امت باشقه صورتله قابل دکلدر .

(تنبيه) شريعت الهيه بذه على الاطلاق محافظه عدالت امر ايچكده در ، ديبورز . اوت ! في الواقع بويله در . مقصود بالذات

حالبوکه ائمه سائره نطبع ايدبوريه لردى . دها بويله جاي اختلاف او لان مسائل چوقدر .

كذلك عام رمادده ، معروف بر خط وغلا سنه سنده حضرت عمر رضى الله عنه — استيلا ايدن شدت جوع وضرورت حسليه — حد سرقت اجراسني منع ببورمشيدى . امرای مسلمين بعضاً محاربه ائمانه سنده مجاهدين حقلرنده حدود شرعىه اقامه سنى تمعيل ايدرلردى . از جمهه سعد بن ابي وقادس حضرتلى ايران غز الرنده . سر عسكلکي ائمانه سنده « ابي محجن » نام ذاته حد شرب اقامه سنى مناسب كورمه مشدی . چونکه مو ماليه او هنکامده قوم فرسه قارشى بويوك برفدا کارلچ ابراز ايتش ، عساکر اسلاميه يي کر تار او له جقلری برمغلو ييتندن قور تار ميش ايدى . بومعاملات هپ مراعات مصالح مقصديه واقع اولور ايدى . ادوار اخيرة ده دخى كيم بيلير نه درلو ملاحظات مانع اجراءات اولمشدر . مثلاً برشاهده خطاباً « اكر سن اونى ثوبكله ستر ايتش او له ايتك بورا يه کلوب افشارى عيب ايته كدن دها خيرلى اولوردى » ببورلسندن ، كذلك حکام واصارا يه خطاباً وارد او لان « ادرؤا الحدود بالشبهات » حدیث شریفندن شارعك تشريع حدودن مقصدي محض زجر اولمسني فهم ايتك ده باعث تائى او له بيلير .

كذلك دولت وملتك اسكي قوت وسطوي حائز اولمامسنه بناءً بوقون صنوف تبعه يه تشميلىه مساواهه رعایت مکن اولمامسى ده مواعظ طبيعیدن عد او لتقده در .

بوجهتلىك شيان تدقیق اولديني قابل انکار دکلدر .

شرع وقانون

شرع شریف ايله قانون يانتده دائرة شمول واستناد اعتباريله فرق دهن اولديني در کارد . احكام شرعىه نك — معلوم اولديني او زره — ادلء اربعه دن برينه مسند بولنسى ضروري . احكام سياسيه و قضائيه نك اکثرى يه بويله در . فقط بونوع احكامك برقسمى مصالح عصريه تطبق لزومه مني اولى الامرك ، ارباب حل وعقدك اجتهداته تفویض ببورلسند .

حدود شرعىه خارجنه ، تعزير تعزير او لونان تأدیبات جزايه در جاته ، صنوف حکام واصارا جيوشك صورت اداره وترتیب وظائفه واموال اميريه جيایت وتحصيله ودها بومقوله تصرفاته دائرة معاملات نظاميه كي .. ايشه بونلره متعلق مصالح زمانه يه موافق قانونلر تنظيمي اولى الامرك صلاحیت داخلنده در .

هویت قانونك مدار استنادی آرای رجال او لوب شرع شریفه مبيان اولماقم شرطیه واجب الاتباعدر .

احکام شرعیه ايله عمل على الدوام واجب او لوب اخف ضررينى از تکابه مليجي بر عارضه يه تصادف ايدلکجه مخالفت مشروع دکلدر . حکم قانوني ايسه محض استحسانه بناءً ترك وتبديل او لونه بيلير . مثلاً برمصلحت مطالعه سيله ورته دن برينه سهمي تزييد او لونه ماز . فينط بز راتب عامل ، بر مأمور معاشی تزييد وياتقيص ايدلهم بيلير .

کافی کورولسیله برابر حقیقت حاله جزم و یقین افاده ایمه مسنے بنا، کتب سنه کافه سندہ مذکور بر حدیث شریفه «انما انابشر و انکم تختیصون الى فلعل بعضکم ان یکون الحن بمحبته فاقضی له بنحو ماسمع هن قصیتله من حق اخیه شيئاً فلا یأخذه فاما اقطع له قطعة من النار» بیورلشدر . یعنی «بن آنحق بشرطه هر شیئه مطلع اوله مام . سزده بکار اجتعله مخاصمه بولونیورسکر . اوله بیلیرکه ایچیکزدن بعض کیمسه لر خصمدن افصح اولوب جتنی دها کوزل تقریر و افاده ایدر ، بن ده ایشتديکم منوال اوزره لهنه قضا ایدرم . ایدی هر کیمک ایچون بو طریق ایله برادرینک حقدنه بر شیئی قطع ایتش اولور اونی الماسون، چونکه کندیسیچون نار حیمیدن بر قطمه افزای ایتش اولورم» بود حدیث شریف ایله قضائی باطنای دکل ، ظاهراً نافذ اولسنه استدلال او لمنقده در »

اوقدر قوی و قطعی اولیان بر طریق ایله حاصل اولان علم معتبر اولورده اونک قات قات فو قده بولنان علم معتبر اولمازی ! دها آچیق سویلیم: خطای اولق ، نفس الامر مطابق بولنامق احتماله معروض اولان حکم حاکم مشروع عد اولنور کن علم یقینیه استنادی حسیله حق و صواب اولمی مقطوع اولان حکملر مشروع عد اولنامق مسموع اولورم ؟

بویله بر طریق ایله حکم ایدن حاکم قسط وعدالت ایله حکم ایتش اوله جغدن هرنہ صورته اولورسہ اولسون حکم بالعدی اساس اتخاذ ایدن شرع شریف نظر نده مددوح اوله جنی امر آشکاردر .
مناسنی اسناعیل مقی

حکایت فرانسیس

سوره نور آیت - ۳۲

«وانکروا الایامی منکم والصالحين من عبادک و امائکم ان یکونوا فقراء یغفهم الله من فضاه والله واسع علیم » .

[جناب منزل القرآن سفاحدن وانک قریب و بعید مبادیسندن زجر ومنع بیوردقدن صکره بوآیت کریمہ نکاحی امر ایدیور . چونکه نکاح نوع بشرک بمقاسه مناط اولق اعتباریله مقصود بالذاتر، بونکله برابر سفاحدن وانک قریب و بعید مبادیسندن زاجر و مانع بر خیردر . بو حکمته مبني بیورلیورک] سزدن زوج وزوجه سر بشود و معلومی اولان شیئه دائده حکم ویره بیلسی اولویت طریقیه جائز و مشروع اولق لازم کلیر .

اولان معامله خصمینک بربیه میل ایتیه رک ، هیچ بز طرفک نفعی کوزتیه رک هرنہ صورته اولورسہ اولسون حقه توسل واجرای عدالتین عبارتدر . بومقصد محافظه اولوندیتی تقدیره زمان و مکانک دخل و تأثیری ، ثریقات بشریه نک ایجاد طبیعی ایله اصول محاکماتک تبدل و تنوع ایتسنده برمذور مطالعه اولونه مازظن ایدرز .

مثلاً ایکی متم شخصک یالکنزجه موقوف بولوندقاری محله بز فونوغراف قونوبه مرتبک اولدقاری جنایتک کیفیت و قوته ، ونه صورته وادی انکارده بولونه جقلریه دائئر مکالمه لری ضبط اولونسہ او واسطه ایله استماع اولونان اقرار و افاده لری اوزرینه حقیقت حاکم صورت قطعیه ده ثبوت بوله جنی آشکاردر .

حد ذاتنده شبهه دن خالی اولیان شهادت شهود ایله حکم امر مشروع اولدینی حاکم بوطریق ایله ثابت اوله جق حق و حقیقتک نظر مطالعیه آلمامی موافق شرع بر حرکت عد اولنی نزد اولی النهاده غایت مستبعددر .

شرع انورک علی الاطلاق محافظه عدالت و احقاق حقوقی توصیه ایمکده اولسنه بناءً ائمه فقهائیک بر چونی اقامه بینه قابل اولمادینی تقدیره حاکم کندی علم و اطلاعی مدار حکم قلمسی تجویز ایتشلدر .

امام شوکانی رحمه الله ک بومسئله یه دائئر برمقاله نفیسه لری بروجه آتی نقل ایدیورز . مشارا لیه ، قاضی کندی علمی مدار حکم قلمسی جواز نده کی اقوال علمایی حکایه ایتدکدن صوکرا مسئله مذکوره نک تحقیقی مقصده یه شویله دیشدیر :

«اکر شارعک بینه و یعنی کی اسباب حکم قلدنی شیلر محضا امور تعبدیه ایسه یعنی اسباب مذکوره دن دها قوتلی دلائل و امارات ایله بزه یقین حاصل اولدینی حاکم آکلامیه جمز بر سرو حکمه مبني حکم و قضایه غیر ماذون بولنمقلغمز امر متهم فرض قتله جق ایسه اونلر ایله تقدیره امر ضروری اوله جنی ، بشقه بطریق ایله حکم جائز اوله میه جنی آشکاردر .

اما حقیقت حال بونویل اوزره اولیوب ده اسباب مذکوره حاکمک حق اولانی مظلدین ، مصیب اولانی مخطیدین تفریقہ بقدر الامکان توسل ایده بیله جکی بر نوع وسائل ، تعبیر آخرله ، حاکم ایچون حصولی مطلوب اولان علم و یاظن تحصیله کافی اوله جق بر طریق معقول عد اولونش ، مجرد بوندن طولایی مشروع قلمش اولورلرسه آنلرک هیچ بری لذاته مقصود اولیه جفنه مبني لدی ایجاد حاکم بالذات مشهود و معلومی اولان شیئه دائده حکم ویره بیلسی اولویت طریقیه جائز و مشروع اولق لازم کلیر .

چونکه مثلاً حضور حاکمک ایکی شاهدک شهادتده بولونسی مشاهده و احساس ایله تحقق ایده جک علم حاکم مرتبه سنه بالغ ، اودرجه قوتلی بر علم حصوله کتیر میه جکی بی اشتباهردر .

کرک مدینک اقامه بینه سی ، کرک منکرک بین ایمه سی حکم حاکمک